

УДК 94(477.82)«1812»:355.1

© Дмитро Хоміч
(Луцьк)

УКРАЇНСЬКЕ СЕЛЯНСТВО ВОЛИНИ І ФРАНКО-РОСІЙСЬКА ВІЙНА 1812 РОКУ

У статті проаналізовано становище українського населення Волинської губернії під час війни 1812 року. Коротко охарактеризовано суспільні настрої селянства у зазначених територіальних та хронологічних межах.

Ключові слова: Волинь, війна 1812 року, селяни, війська, партизани.

Д.Хомич

Украинское крестьянство Вольни и франко-росийская война 1812 года

В статье проанализировано положение украинского населения Волынской губернии во время войны 1812 года. Коротко охарактеризованы общественные настроения крестьянства в указанных территориальных и хронологических рамках.

Ключевые слова: Вольнь, война 1812 года, крестьяне, войска, партизаны.

D.Homich

Volyn Ukrainian Peasantry and the Franco-Russian War in 1812

The paper analyzes the situation of the Ukrainian population of Volyn province during the war in 1812. There is brief description of public mood of the peasantry in these regional and chronological frameworks.

Key words: Volyn, war in 1812, farmers, troops, partisans.

Франко-російська війна 1812 р. була не просто значним воєнним конфліктом початку ХІХ ст., але й повномасштабним зіткненням Західної та Східної цивілізацій, протистоянням різних культур і суспільно-політичних парадигм, боротьбою протилежних способів мислення та світосприйняття. Прикметно, що Волинь була єдиною українською територією, в межах якої велися активні воєнні дії періоду франко-російської війни 1812 року, тому хоча б часткова історична реконструкція подій того часу особливо актуальна для волинського краю, що став ареною запеклих боївових сутичок.

Нечисленну інформацію щодо становища українського селянства під час війни 1812 року можна знайти в працях О. І. Левицького¹, Б. С. Аба-ліхіна², В. В. Ададунова³, окремі дані подані в роботах радянських істориків А. К. Буцика⁴, В. І. Стрельського⁵, Г. А. Некрасова⁶ та ін., однак питання створення повноцінного дослідження з

¹ Шевченко А. Росіяни в Україні в аспекті сучасних етнопонаціональних процесів // Етнопонаціональні процеси в Україні: Історія та сучасність / О. Б. Беренштейн, Н. А. Зіневич, В. Т. Зінич та ін.; за ред. В. І. Наулка. – К., 2001. – С. 204.

² Філінюк А. Г. Зміни в політико-правовому статусі та управлінні міст і містечок Правобережної України наприкінці ХVІІІ – першій половині ХІХ ст. // Наук. праці Кам'янець-Подільського державного університету. Іст. науки. – Кам'янець-Подільський, 2001. – Т. 5. – С. 225.

³ Грушевський М. С. Ілюстрована історія України. Репринтне видання 1913. – К., 1990. – С. 476-477.

⁴ Гудь Б. В. Українсько-польські конфлікти ХІХ – першої половини ХХ ст.: етносоціальний аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. іст. н. за спец. 07.00.02 – Всес. іст. – Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Ін-т народознавства НАН України. – Львів, 2008. – С. 3, 4.

⁵ Полное Собрание законов Российской империи. – 1. – СПб., 1830. – Т. 29. – № 22540. – С. 35.

⁶ Субтельний О. Україна. Історія. – К., 1991. – С. 244.

⁷ Бовуа Д. Шляхтич, кріпак і ревизор. Польська шляхта між царизмом та управління масами (1831-1883). – К., 1996. – С. 46, 71, 364.

⁸ Гудь Б. Українці – поляки: хто винен? У пошуках першопричин українсько-польських конфліктів першої половини ХХ ст. – Львів, 2000. – С. 7.

⁹ Симоненко Р. Г. Українсько-польські відносини та боротьба за єдність України (ХІХ – початок ХХ століття): Нариси. – К., 2007. – С. 101.

¹⁰ Історія України / відп. ред. Ю. Сливка; кер. авт. кол. Ю. Зайцев; вид. 3-тє. – Львів: Світ, 2002. – С. 68, 187.

¹¹ Полонська-Василенко Н. Д. Історія України від середини ХVІІ ст. до 1923 року: у двох т. – Т. 2. – К., 1995. – С. 300.

¹² Сарбей В. Г. Національне відродження України. – К., 1999. – С. 88.

¹³ Верига В. Нариси з історії України: кінець ХVІІ ст. – початок ХХ ст. – Львів, 1996. – С. 89-90.

¹⁴ Там само. – С. 31.

¹⁵ Державний архів Вінницької області, ф. 470, оп. 1, спр. 1048, арк. 129-135, 181.

¹⁶ Там само. – Ф.470, оп. 1, спр. 1049, арк. 125-127.

¹⁷ Там само. – Спр. 1050, арк. 24-25, 52-53, 148.

¹⁸ Держархів Житомирської області, ф. 2, оп. 1, спр. 244, арк. 60-61.

¹⁹ Там само. – Ф. 1, оп. 1, спр. 297, арк. 3, 37.

²⁰ Держархів Хмельницької області, ф. 315, оп.1, спр. 10, арк. 8-12.

²¹ Там само. – Ф 48, оп. 1, спр. 3, арк. 16, 21.

²² Там само. – Ф. 196, оп. 1, спр. 509, арк. 35; ф. 2, оп. 1, спр. 379, арк. 8-11, 39.

²³ Там само. – Ф. 4, оп. 1, спр. 193, арк. 4, 18.

²⁴ Філінюк А. Г. Правобережна Україна наприкінці ХVІІІ – на початку ХІХ століття: тенденції розвитку і соціальні трансформації. – Кам'янець-Подільський, 2010. – С. 504.

²⁵ Баженов Л. В., Винокур І. С., Гуменюк С. К. Нариси історії Поділля. На допомогу вчителю. – Хмельницький, 1990. – С. 124.

²⁶ Верига В. Вказ. праця. – С. 132.

²⁷ Держархів Хмельницької області, ф. 593, оп. 1, спр. 4, арк. 20-22.

²⁸ Держархів Житомирської області, ф. 1, оп. 1, спр. 401, арк. 74, 139-140, 267.

окресленої проблематики на сьогодні залишається відкритим.

Спроба комплексної характеристики соціальних настроїв українського населення Волинської губернії під час «нашествія армії дванадцяти язиков» на основі широкого кола історичних досліджень є визначальним фактором під час створення даної наукової розвідки. Окрема увага має бути приділена короткому огляду концепту «народного партизанського руху» на Волині у 1812 році.

У неповторній палітрі сподівань, симпатій та уявлень волинського населення напередодні нападу Наполеона на Російську імперію та безпосередньо під час війни 1812 року позиція місцевого українського селянства, на відміну від «наполеоніантів» поляків та гнучкого нейтралітету євреївства, не мала чіткого визначення і постійно змінювалась у силу розвитку конкретних історичних обставин. Більше того, реакція селян Волині на прихід наполеонівських військ (на перших порах – достатньо стримана і спокійна) мала суттєві відмінності навіть у порівнянні з поглядами селянства Центральної Росії, – зазедве в абсолютній більшості своїй неписьменного, замкнутого в межах ізольованих общин і традиційно дуже забобонного (відомо, що жителі «исконно русских територій» часто сприймали наполеонівських солдатів як «чудовищ с широкою пастью, огромными клыками, кровью налившимися глазами, с медным лбом и железным телом, от которого, как от стены горох, отскакивают пули, а сабли и штыки ломаются, как лучины»⁷, які є справжніми «чертями и дьяволами», на чолі із «проклятым Бунапартом», цим «исчадием ада», «предтечей Антихриста», «ангелом смерти Аполионом»⁸; популярними були й чутки про масовий канібалізм французів, а знищити цих «нелюдей» можна було лише закопавши їх живцем у землю⁹!).

Скоріше за все, головну причину розбіжностей у сприйнятті подій «грози дванадцятого року» серед селянського контингенту Російської імперії варто шукати у конкретних історичних подіях, що передували «нашествію армії дванадцяти язиков» – важко стверджувати, що неповні два десятки років – достатній період для повної інкорпорації у державну структуру будь-яких нових територій, які до того майже два століття перебували у межах іншої країни. Не була геополітичним винятком і молода Волинська губернія, яку навіть після «об'єднувачих» процесів кінця XVIII ст. російські сучасники ще довго іронічно називали не інакше як «польська провінція».

«Польськість» Волині великою мірою визначила і суть головних сподівань місцевого українського селянства щодо франко-російського протистояння – за словами Мар'яна Кукеля, вони «прагнули свободи – принаймні такої, якою ко-

ристувалися селяни Варшавського герцогства»¹⁰. Така позиція мала цілком раціональну і прагматичну основу – входження Волині до складу Російської імперії жодним чином не покращило життя простого народу, скоріше навпаки, і без того часті й жорстокі утиски з боку панства і поміщиків лише посилювались. Саме тому у середовищі українських селян Волині, в цілому байдужих до боротьби політичних кон'юктур, існувала певна ностальгія за минулим: один із літературних героїв-селян М. Чайковського у гавенді «Волинянин. 1812 рік» висловлює тривалий монолог-звинувачення на адресу російської влади, говорячи і про те, що «[...] колись було добре; один день на панщину гнали; не було ні засідателів, ні ключників, ані москалів на квартирах – то були польські часи, а тепер московські»¹¹. Сподіваючись на можливе покращення власної долі, волинські селяни спочатку навіть достатньо прихильно сприйняли прихід наполеонівських військ – до тієї пори, доки не почався масовий відвертий грабунок.

Військами наполеонівських союзників було захоплено Володимирський, Ковельський, Любомльський та частину Луцького і Дубенського повітів Волинської губернії, де відразу було встановлено так зване «тимчасове управління» (так, Володимирський повіт управлявся комісією, до якої увійшли місцеві польські поміщики, а в самому Володимирі було призначено коменданта; окупована частина Луцького повіту управлялась комісаром, призначеним генералом Реньє; у невеликих містечках призначалися коменданти, комісари та бургомістри) – на практиці для простих мешканців краю це означало лише нову хвилю грабежів та розорень. Найбільш жорстокими щодо місцевого населення були солдати корпусу Реньє – генерал-майор Чапліц у рапорті від 21 липня (2 серпня) 1812 року навіть зазначив, що «сии войска, как саранча, без всякого порядка истребляют все»¹². Наріканням селян не було меж: «Куры, гуси, овцы, а иногда воли и коровы забирались без спросу. Особенно сильно злодействовали саксонцы – они отнимали у людей скот и резали его; если чего нельзя было брать с собой, то портили, людей били»¹³. У селах хазяйнували фуражні загони, основним завданням яких було забезпечення військ продуктами харчування. Почалося відверте грабування селян, знущання над людьми. Масштаб злочинів і насильства явно зашкалював – так, мешканці Ковельського повіту втратили майна на 400 000 рублів асигнаціями, спалено до 180 будинків загальної вартості у 60 000 рублів¹⁴; у Володимирському повіті жителі зазнали матеріальних втрат у розмірі 1 400 000 рублів, поруйновано до 2 000 будинків на суму в 100 000 рублів¹⁵. У с. Сереховичі (суч. Старовижівський р-н) внаслідок активного супротиву місцевого населення

наполеонівським реквізиційним патрулям, із 138 дворів були знищені 46 селянських хат¹⁶, у с. Уховецьк із 112 осель вціліло лише 74¹⁷. Значно постраждало й село Смідин, де загинуло 623 місцевих мешканців і було знищено 111 будинків¹⁸, а у с. Доросині (суч. Рожищенський р-н) у ході бойових дій 1812 р. із 60 дворів та 414 жителів залишилися лише 40 напівзруйнованих осель та половина довоєнного населення¹⁹. Загальні збитки Волинської губернії склали 2 550 000 рублів асигнаціями²⁰.

Однак було б несправедливо говорити про те, що волиняни сумирно терпіли злодіяння наполеонівських солдатів – збереглися дані, що за чотири місяці наполеонівської окупації місцеві загони самооборони вбили, поранили та полонили до тисячі ворожих солдатів та офіцерів, знищили декілька десятків обозів із продовольством, фуражем та військовим спорядженням, заволоділи значною кількістю різної зброї. У прямому сенсі йшла боротьба на виживання – генерал Цехмейстер зміг зібрати 27 підвод провіанту у Ковельському повіті тільки після того, як за його наказом було розстріляно 12 місцевих селян²¹. Відомий факт бою з австрійською ротою жителів хутора Ніковський на Ковельщині, коли селяни майже цілу добу відбивались від сотні добре озброєних солдатів, аж доки до них на допомогу не прийшли кавалеристи Євпаторійського кримськотатарського полку²². У районі Торчина, Воютина та Білостока діяв загін, у якому, за переказами місцевих жителів, сміливо воювала селянка Софія Чайка з Торчина. Своїми вдалими діями проти австрійців на території Ковельського повіту прославилось селянське угруповання під командуванням підполковника Обухова – цей загін діяв у районі між Ковелем та Голобами і, ведучи постійні напади на окремі частини, часто паралізував систему зв'язку між штабом Шварценберга у Голобах із підлеглими йому військовими частинами. Проти непокірних селян були кинуті значні сили, в результаті чого в районі села Любитів загін Обухова був розбитий, проте пам'ять про ті часи живе в місцевих топонімах «обухівські вали» та «обухівська оборона». Мабуть, саме вороже ставлення волинян до вояків наполеонівської армії посприяло тому, що вже 2 (14) вересня російські розвідники донесли, що на лівому березі Стиря «по реквизиции обыватели доставляют, но воинские чины ни один не смеет ничего брать и даже входит в дома жителей»²³ – тепер пошуком продовольства займалися цілі загони вояків, оскільки «одиначні» рейди часто закінчувались трагічно для «горе-шукачів».

Як це не дивно прозвучить (особливо для прихильників «вітчизняності» війни 1812 року), але у ході «грози дванадцятого року» від волинських селян часто діставалось і російським військам. В одному із своїх листів до М. Б. Баркляя-де-Толлі ге-

нерал Тормасов, пояснюючи причини свого відступу до Луцька за р. Стир, зазначав: «Край сей переходом австрийских и саксонских войск совершенно разграблен, везде запустение; жители, возмущенные Варшавской конфедерацией, спрятались в лесах и болотах, где находясь, пересекают сообщение между войсками, нападают на транспорты и партии, хватают курьеров»²⁴, тобто для місцевих жителів не було принципової різниці між воюючими сторонами, які однаковою мірою завдавали шкоди населенню краю. А якої реакції варто було чекати від мешканців, якщо їх формальні оборонці – російські війська – поводили себе як справжнісінькі окупанти, нещадно грабуючи народ під час постійних поборів та реквізицій? Так, генерал В. В. Вяземський у своєму щоденнику відкрито вказував на подібні дії російських солдатів: «Снабжали себя посредством чрезвычайной фуражировки – то есть без всяких раскладок, а что кто где нашел, то и берет. Сверх того, выгоняли мужиков жать, молотить и молоть. Водкою и мясом продовольствованы войска также контрибуционно, лошадей продовольствовали также чрезвычайной фуражировкой»²⁵. Сам Василь Васильович і спрогнозував найбільш реальні наслідки таких дій: «Земля опустошается, все здесь стонет. Зимой люди будут мереть с голоду, естли неприятель сюда взойдет»²⁶ – і це все у світлі наближення зими, яка, як пам'ятаємо, у 1812 р. була дуже ранньою і надзвичайно суворою.

Більше того, відступаючі війська 3-ї Обсерваційної армії масово спалювали склади продовольства і навіть цілі населені пункти – так виглядала російська «скіфська тактика», що була більше схожа на «тактику спаленої землі». Масові пожежі і знищення продовольства під час «грози дванадцятого року» у російській історіографії найчастіше подаються як свідомі дії волинського селянства, яке воліло знищити власні припаси задля того, щоб вони не потрапити у руки ворога. Та чи був здатний селянин, який як раб трудився в полі і ледь животів із результатів своєї праці, приректи себе і свою сім'ю на голодну зиму просто тому, що якийсь офіцер наказав йому це зробити? Навіть із позицій елементарної психології можна уявити, наскільки тяжко, майже неможливо, простій людині знищити своє майно, і (як правило) чим воно менше, тим важче це зробити.

Історично недбало виглядає і теза про чисельні «партизанські загони» патріотично налаштованих волинян, які воювали «за Царя і Отечество». Викликає серйозні сумніви саме поєднання такого високого почуття, як патріотизм та почуття громадянського обов'язку із безправною, загнаною панами та урядом масою селян-кріпаків, котрі на своїх плечах тримали усю міць Російської імперії. Патріотизм – це суспільний і мораль-

ний принцип, який характеризує ставлення людей до своєї країни та проявляється у певному способі дій і складному комплексі суспільних почуттів, це позиція свідомих громадян, а не рабів, якими фактично були тогочасні селяни. І якщо стосовно до жителів центральноросійських губерній (де просто-таки «гула» офіційна пропаганда і запальні проповіді православних священників, що у сукупності мали визначальний вплив на свідомість неписьменного та затурканого селянина) мова про процарські настрої місцевого населення ще має право на життя, то стосовно мешканців південно-західного пограниччя і конкретно Волині (яка тільки-но була відірвана від Польщі) будь-які спекуляції на цю тему дещо недоречні. В офіційних документах нема жодних згадок про масові антинаполеонівські виступи волинян, що проходили б на підтримку російського самодержавства. Все, що відбувалось на Волині, – це жива реакція народу на насильство, де пріоритетними були захист свого життя і сім'ї, плюс – збереження власного (хоча й мізерного) майна.

Не зовсім правильним та коректним є і саме застосування терміна «партизани», коли мова йде про волинські народні загони самооборони у війні 1812 року. Вся справа в тому, що термін «партизан» на початку XIX століття мав суттєві відмінності від свого сучасного значення. Так, у «Военном словаре Тучкова» (видання 1818 р.) знаходимо наступне: «Партизан – чиновник, которому поручаются партии, составленные из отборных легких войск. Должность его есть беспокоить набегам вражескую армию, снимать посты или обособленные пикеты, захватывать транспорты и прочее»²⁷. Російські учасники наполеонівських війн ніколи не називали повстанські загони селян «партизанськими», у джерелах вони згадувались як «крестьяне», «вооруженные жители», «вооруженные поселяне», «границы пограничные», «ополчение», «внутреннее охранное войско»²⁸ тощо, але ніколи – «партизани». Існують два різні поняття: «регулярна армія» – постійні озброєні сили, що мають встановлену організацію, типове озброєння, спосіб комплектування, порядок проходження служби, навчання та виховання особового складу, форму одягу, а також централізовану систему управління і постачання; та «ірегулярна армія», яскравими представниками якої у тогочасній російській армії були козачі загони. Так само в XIX ст. до ірегулярної армії належали і ополченці, більш правильно – «міліція», яка створювалася у разі війни за указом імператора і розпускалась по домівках також царським указом. Такі частини формувалися в окремих регіонах, під керівництвом офіційно призначених осіб, а їх штатний склад формувався з державних і поміщицьких селян, на державні і приватні кошти; на офіцерські посади

призначалися особи з дворян (чиновники, поміщики, відставні офіцери) і регулярною армією ці формування не були (аналогом таких структур на Волині була так звана «лісова варта» – загони легкої кавалерії, що несли розвідувальну службу і були утворені указом Олександра I від 12 (24) червня 1812 р.; прикметно, що ці «козаки» утримувалися коштом місцевого населення і власне волинянами із них було «аж» 167 чоловік). Таким чином, «партизани» під час війни 1812 р. – це виключно регулярні армійські угруповання, посилені ірегулярними частинами козаків, під командуванням кадрових офіцерів, які інколи використовували допомогу місцевого населення (як провідників, інформаторів, для забезпечення продовольством і т.п.) задля досягнення конкретних цілей – наприклад, знищити гарнізон, розбиті ворожий обоз. Чисельність таких підрозділів була різною – від декількох десятків до декількох тисяч на чолі вже з генералом, і що дуже важливо – тогочасні «партизани» були дуже маневреними і швидкими, часто здійснювали стрімкі й тривалі переміщення ворожими тилами – у той час знайти селянина, що брав далі власного села, було ну дуже важко! Термін «селянський партизанський рух» був уведений радянськими істориками, які намагалися втиснути події початку XIX ст. в схему, створену як калька так званого «всенародного партизанського руху в роки Великої Вітчизняної війни», а основоположником погляду, що трактував війну 1812 р. як зменшену копію радянсько-німецької війни 1941-1945 рр., був І. В. Сталін, який псевдоісторичними пропагандистськими паралелями бажав виправдати в очах народу небувалу ціну перемоги над фашистами.

У своєму ставленні до франко-російської війни 1812 р. українське населення Волинської губернії пройшло певну еволюцію поглядів, де початкова стриманість і лояльність селян була перекреслена невиправданою жорстокістю та масовими грабежами з боку воюючих сторін. Залишається сподіватись, що подібна тематика, зважаючи на свою історичну затребуваність та актуальність, стане об'єктом подальшого вивчення з боку науковців та приверне увагу широких кіл громадськості до подій 1812 року.

¹ Левицкий О. И. Тревожные годы: Очеркъ изъ общественной и политической жизни г. Киева и Юго-западного края въ 1811-1812 гг. // Киевская Старина. – К., 1891. – С. 1-21.

² Абаляхин Б. С. Отечественная война 1812 года на Юго-Западе России. – Волгоград, 1987. – 104 с.

³ Адауров В. В. Проекты французского командования стосовно південно-західних окраїн Російської імперії у період підготовки та на початковому етапі війни 1812 р. // Вісник Львівського університету. – Львів, 2010. – С. 242-261.

⁴ Буцик А. К. Великий патріотичний подвиг (Участь українського народу у Вітчизняній війні 1812 р. – К., 1962. – 44 с.

⁵ Стрельский В. И. Участие украинского народа в Отечественной войне 1812 года. – К., 1953. – 45 с.

⁶ Некрасов Г. А. Участь українського народу у боротьбі проти наполеонівської навали у 1812 році / Г. А. Некрасов // Историчний вісник – Одеса, 1959. – С. 38-46.

⁷ Дубровин Н. Ф. Отечественная война в письмах современников. (1812-1815 гг.). – СПб., 1882. – С. 292.

⁸ Отечественная война 1812 года. Бумаги, отбитые у неприятеля. – СПб., 1903. – Т. 1. – С. 136.

⁹ Тартаковский А. Г. Заметки о военной пропаганде 1812 года // Вопросы военной истории. – М., 1982. – С. 309.

¹⁰ Kukiel M. Wojna roku 1812. – Krakow, 1937. – S. 247.

¹¹ Троцькай І. Г. До історії революційного руху на Україні на початку XIX ст. // Прапор марксизму. – К. – № 2. – С. 14.

¹² Буцик А. К. Великий патріотичний подвиг (Участь українського народу у Вітчизняній війні 1812 р. – К., 1962. – С. 21.

¹³ Абалихин Б. С. Отечественная война 1812 года на Юго-Западе России. – Волгоград, 1987. – С. 17.

¹⁴ Акты, документы и материалы для политической и бытовой истории 1812 года, собранные и изданные по поручению Его Императорского Высочества великого князя Михаила Александровича под редакцией К. Военского. // Сборник Русского императорского исторического общества. – СПб., 1909. – Т. 128. – С. 381.

¹⁵ Акты, документы и материалы для политической и бытовой истории 1812 года, собранные и изданные по поручению Его Императорского Высочества великого князя Михаила Александровича под редакцией К. Военского. // Сборник Русского императорского исторического общества. – СПб., 1909. – Т. 128. – С. 383.

¹⁶ Российский государственный военно-исторический архив (РГВИА), Ф. 474. Оп. 1. Д. 9. Л. 25.

¹⁷ Там само. Л. 27.

¹⁸ Там само. Л. 31.

¹⁹ Там само. Л. 38.

²⁰ Некрасов Г. А. Участь українського народу у боротьбі проти наполеонівської навали у 1812 році // Историчний вісник. – Одеса, 1959. – С. 43.

²¹ Ададуrow В. В. «Наполеоніда» на Сході Європи: Уявлення, проекти та діяльність уряду Франції щодо південно-західних окраїн Російської імперії на початку XIX ст. – Львів, 2007. – С. 481.

²² Касименко О. М. Вітчизняна війна 1812 року – яскравий вияв народного патріотизму. – К., 1962. – С. 22.

²³ Ахлестышев Д. П. Двенадцатый год. Исторические документы собственной канцелярии главнокомандующего 3-ю Западной армией ген. от кавалерии А. П. Тормасова. – СПб., 1912. – С. 322.

²⁴ РГВИА, Ф. 846. Оп. 16. Д. 3469. Л. 91.

²⁵ 1812 год... Военные дневники. – М., 1990. – С. 212.

²⁶ Там само. – М., 1990. – С. 214.

²⁷ Тучков С. А. Военный словарь, заключающий наименования или термины, в Российском сухопутном войске употребляемые. – СПб., 1818. – С. 301.

²⁸ Бескровный Л. Г. Отечественная война 1812 года. – М., 1962. – С. 411.

УДК 94(476+477)«1918»

© Олександр Панасюк
(Луцьк)

БІЛОРУСЬКО-УКРАЇНСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У 1918 р.: ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТИ

У статті здійснено спробу проаналізувати стан білорусько-українських взаємин у 1918 р. З'ясовано роль і місце територіального та економічного факторів у розвитку білорусько-українських відносин. Подано стислий історичний екскурс формування південного кордону БНР. Визначено основні проблеми делімітації міждержавних кордонів.

Ключові слова: Білоруська Народна Республіка, Українська Народна Республіка, державний кордон, територія, товарообмін, кредит.

О.Панасюк

Білорусько-українське співробітництво у 1918 р.: територіальний та економічний аспекти

В статті зроблено спробу проаналізувати білорусько-українські взаимоотношення в 1918 г. В'яяснено роль і місце територіального та економічного факторів в розвитку двохсторонніх відносин. Дано короткий історичний очерк формування южної границі БНР. Определены основные проблемы делимитации межгосударственных границ.

Ключевые слова: Белорусская Народная Республика, Украинская Народная Республика, государственная граница, территория, товарообмен, кредит.

O.Panasyuk

Belarusian-Ukrainian Cooperation in 1918: Territorial and Economic Aspects

There is an attempt to analyze the state of the Belarusian-Ukrainian relations in 1918 in this article. It is determined the role and place of the territorial and economic factors in the development of Belarusian-Ukrainian relations. A brief historical overview of forming the southern border of BPR is posted. It was found the main problems of the delimitation of international frontiers.

Key words: Belarusian National Republic, Ukrainian People's Republic, the border, territory, exchanges and credit.

В українській історіографії зазначеної проблематики торкалися О. Лупадін¹, В. Мартиненко², О. Панько³, В. Матвієнко⁴. Серед білоруських істориків відзначимо вагомих доробок дослідниці Т. Павлової⁵.